

**VERSLAG OVER DE
INTERNATIONALE PEER REVIEW
ONDERZOEKSCHOOL LUS COMMUNE**

MAASTRICHT, 2-4 APRIL 2008

Commissie:

Prof. dr. H. Bocken (voorzitter)

Prof. dr. B. Peeters

Mevr. mr. H.A.G. Splinter-van Kan

Prof. dr. D.P. Visser

Prof. dr. J. Ziller

INHOUDSOPGAVE

I.	Inleiding	5
II.	Toetsing aan erkenningscriteria	5
1.	Gedegen en geïnstitutionaliseerde opleiding	5
a.	Structurering opleidings- en begeleidingsprogramma	5
b.	Eindtermen van het opleidings- en begeleidingsprogramma	6
c.	Beschrijving van het doel van de opleiding in termen van beroepsvelden waarin de op te leiden onderzoekers in de toekomst werkzaam kunnen zijn	6
d.	Omschrijving van de rechten en plichten van opleiders en op te leiden onderzoekers	6
2.	Welomschreven wetenschappelijke missie	6
a.	Toelichting van de gekozen wetenschappelijke missie	6
b.	Positie van de onderzoekschool ten opzichte van de Nederlandse en de internationale wetenschapsbeoefening op het betrokken onderzoeksterrein	7
c.	Coherent onderzoekprogramma	7
Overkoepelend programma Europees Privaatrecht	8	
1.	Algemeen verbintenissen- en contractenrecht	8
2.	Europees personen-, familie- en erfrecht	9
3.	Goederenrecht	10
4.	Aansprakelijkheid en verzekering	11
5.	Grensoverschrijdend milieurecht	11
6.	Rechtspersonen in Europa	12
7.	Fiscale vraagstukken in de interne markt	13
8.	Grondslagen en beginselen van burgerlijk procesrecht in Europa	14
9.	Intellectuele Eigendom	15
Overkoepelend programma Ius commune en publiekrecht	16	
10.	Publiekrechtelijke Rechtsvergelijking	16
11.	Constitutionele processen in Europa	17
Onderdeel De verhouding Europees-nationaal recht	17	
12.	Constitutionele processen in de internationale rechtsorde	18
d.	Samenwerking met binnen- en buitenlandse onderzoeksgroepen	19
e.	Prestatieniveau onderzoekschool	19
f.	Werving van middelen uit de tweede geldstroom, uit internationale fondsen, uit andere externe fondsen en uit contractonderzoek	19
3.	Zelfstandige organisatie-eenheid	19
a.	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) met betrekking tot een onderzoekschool tussen meer faculteiten	19
b.	Vaststelling van het jaarlijkse onderzoekprogramma	20
c.	Bevoegdheden van het bestuur	20
d.	Allocatie voldoende middelen voor de onderzoekschool	20
e.	Inrichting van de leiding en de organisatie van de onderzoekschool	20
4.	Samenwerking met andere onderzoeksinstituten	20
a.	Intra- en interuniversitaire samenwerking	21
b.	Penvoerderschap	21
c.	Samenwerking met para-universitaire instituten en andere niet-universitaire instellingen	21

5. Optimale omvang onderzoekschool	21
a. Financiering aantal op te leiden personen.....	21
b. Onderwijs- en begeleidingscapaciteit t.b.v. de op te leiden personen	21
c. Arbeidsmarktperspectieven voor de toekomstige gepromoveerden	22
6. Selectie van promovendi	22
a. Procedure voor selectie, prioritering en goedkeuring van onderzoeksprojecten voor promovendi	22
b. Selectieprocedure en -normen bij de toelating van promovendi	22
7. Kwaliteit opleiding.....	22
a. Kwaliteit van senior onderzoekers belast met de opleiding en de leiding van het onderzoek..	22
b. Budget voor het aantrekken van gastonderzoekers en gastdocenten	23
c. Interne kwaliteitszorg van opleiding en begeleiding	23
8. Mogelijkheden tot aanstelling post-doc's	23
9. Interactie en afstemming onderzoekschool met het eerste-fase-onderwijs	23
10. Jaarlijkse verantwoording over gevoerd beleid en bereikte resultaten.....	23

I. INLEIDING

De Onderzoeksschool Ius Commune werd op 26 mei 1998 erkend door de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen. Zij werd op 10 juni 2003 hererkend.

Zij zal dit jaar een nieuwe aanvraag indienen voor een tweede vervolgerkenning.

Deze aanvraag dient te worden vergezeld door een rapport van een internationaal samengestelde commissie van deskundigen over de kwaliteit van onderzoek en opleiding van de onderzoeksschool.

Een internationale Peer Review van de onderzoeksschool vond te Maastricht plaats van 2 tot 4 april 2008 en betrof de werking van de school van 2005 tot en met 2007. Deze review volgt op een Internal Midterm Review over de periode 2003-2004 door een internationale commissie die verslag uitbracht op 28 maart 2006. De voorzitter en twee leden van die commissie maakten ook deel uit van de huidige commissie die de Peer Review 2008 uitvoerde en die bestond uit prof. dr. Hubert Bocken, hoogleraar aan de faculteit Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Gent (voorzitter), prof.dr. Bruno Peeters, hoogleraar aan de Universiteit van Antwerpen, mevr. mr. H.A.G. Splinter-van Kan, Raadsheer Hoge Raad der Nederlanden, prof. dr. D.P. Visser, hoogleraar aan de University of Cape Town, prof. dr. J. Ziller, Ordinario di Diritto dell'Unione Europea Università di Pavia.

Het functioneren van de Onderzoeksschool Ius Commune werd door de commissie beoordeeld in het licht van de criteria voor erkenning vermeld in artikel 7 van het Protocol Erkenningsprocedure Onderzoeksscholen. De beoordeling gebeurde aan de hand van het Wetenschappelijk Verslag 2005-2007 van de onderzoeksschool en van het andere door haar aangeleverde en door de commissie opgevraagde bijkomende documentatiemateriaal en aan de hand van gesprekken met het Bestuur van de onderzoeksschool, de Wetenschappelijk Directeur, onderzoeksleiders, een vertegenwoordiger van de promovendi en de Opleidingscoördinator.

De commissie ging na of en in welke mate de onderzoeksschool rekening heeft gehouden met de opmerkingen van de verslaggevende Midterm Peer Review Commissie 2006. Zij stelde vast dat aan de meeste aanbevelingen uit het verslag van 2006 gevolg gegeven werd.

De commissie drukt haar grote waardering uit voor het hoogstaande en diverse wetenschappelijke werk dat binnen de Onderzoeksschool Ius Commune wordt gepresteerd op het vlak van de integratie van het recht in Europa. Dit wetenschappelijke werk blijkt mede het resultaat van een nauwe samenwerking tussen de partners van de onderzoeksschool onderling en tussen hen en andere internationale onderzoeksgroepen.

De onderzoeksschool heeft een belangrijke bijdrage geleverd tot de rechtswetenschap, in het bijzonder tot de studie van de integratie van het recht in Europa. Zij geniet hiervoor terecht internationale erkenning.

II. TOETSING AAN ERKENNINGSCRITERIA

1. GEDEGEN EN GEÏNSTITUTIONALISEERDE OPLEIDING

De onderzoeksschool biedt een gedegen en geïstitutionaliseerde opleiding tot zelfstandig onderzoeker, waarbij de rechten en plichten van de op te leiden personen goed zijn vastgelegd. Bij de vaststelling in hoeverre aan dit criterium is voldaan, dient de Commissie de volgende vragen in haar oordeelsvorming te betrekken:

- a. **Is het opleidings- en begeleidingsprogramma duidelijk gestructureerd, zowel wat betreft de collectieve als wat betreft de individuele componenten?**

Het opleidings- en begeleidingsprogramma is duidelijk gestructureerd, zowel wat individuele- als collectieve componenten betreft.

De collectieve componenten bestaan uit basiscursussen die elke faculteit organiseert voor de eigen promovendi en een algemeen deel dat voor het grootste deel aan de UM wordt georganiseerd.

De beschrijving van de facultaire basiscursussen is beknopt. Dit is geen probleem omdat deze door elke deelnemende universiteit georganiseerd wordt voor haar eigen promovendi die hierover lokaal voldoende informatie vinden. De andere delen van het gemeenschappelijke programma (Introductie-

bijeenkomst, jaarlijks Ius Communecongres, rechtsvergelijking in theorie en praktijk, foundations of Ius commune en de Master Classes te Leuven en te Maastricht) zijn in detail beschreven.

De beschrijving van de cursus Juridisch Engels zou best herzien kunnen worden. “Nuttige tips krijgen” is niet ambitieus genoeg en beantwoordt ook niet aan de inhoud van de cursus, zoals deze blijkt uit de documentatie bij de cursus.

De individuele componenten van de opleiding zijn voldoende duidelijk beschreven. Zij laten de promovendi de nodige ruimte om hun inhoudelijke belangstelling tot uiting te laten komen en bieden hen de kans om al doende te leren.

b. Heeft het opleidings- en begeleidingsprogramma heldere eindtermen?

Het opleidings- en begeleidingsprogramma heeft heldere eindtermen.

Deze zijn beschreven in de inhoudelijke uitgangspunten van het opleidings- en begeleidingsplan.

c. Is het doel van de opleiding beschreven in termen van beroepsvelden waarin de op te leiden onderzoekers in de toekomst werkzaam kunnen zijn?

Het doel van de opleiding is duidelijk beschreven. Het gaat om de “verdere wetenschappelijke opleiding van de promovendus, ter facilitering van promotieonderzoek en promotie”. Het beroepsveld is dus Academia.

d. Zijn de rechten en plichten van opleiders en op te leiden onderzoekers duidelijk omschreven?

De plichten van de op te leiden onderzoekers worden duidelijk uiteengezet in het opleidings- en begeleidingsplan, onder de paragrafen 2. *Taken promovendus*, 3. *Onderzoek*, 4. *Opleiding* en 6. *Te verzorgen onderwijs*. Hun rechten worden duidelijk beschreven in de paragrafen 6. *Te verzorgen onderwijs*, 7. *Begeleiding*, 8. *Functioneringsgesprekken en beoordeling*, 9. *Exitinterview* en 10. *Getuigschrift*.

De plichten van de opleidingscoördinator worden duidelijk beschreven onder 5. *Opleidingscoördinator*, en de plichten van de opleiders volgen uit de paragrafen 6. *Te verzorgen onderwijs*, 7. *Begeleiding*, 8. *Functioneringsgesprekken en beoordeling* en 9. *Exitinterview*.

Een catalogo van rechten en plichten als zodanig is niet opgesteld en is ook niet nodig.

2. WELOMSCHREVEN WETENSCHAPPELIJKE MISSIE

De onderzoekschool heeft een welomschreven wetenschappelijke missie. Het te bestrijken onderzoeksgebied is scherp afgebakend en kent één of meer duidelijk herkenbare centrale vraagstellingen. Daarbij herbergt de onderzoekschool één of meer onderzoeksgroepen van bewezen hoge kwaliteit op nationaal en internationaal niveau. De onderzoekschool versterkt haar draagvlak door het onderhouden van actieve samenwerkingsrelaties met andere onderzoeksgroepen in binnen- en buitenland. Bij de vaststelling in hoeverre aan dit criterium is voldaan, dient de Commissie de volgende vragen in haar oordeelsvorming te betrekken:

a. Is de gekozen wetenschappelijke missie voldoende scherp omlijnd en overtuigend toegelicht?

Volgens de erkenningsaanvraag richt de school zich op de bestudering van internationale en transnationale juridische problemen, meer bepaald op de relatie tussen recht en internationale integratie.

Er zijn drie globale probleemstellingen. Ten eerste welke rol het recht vervult in de politiek en de praktijk van internationale integratieprocessen en in welke mate internationale integratie afhankelijk is van gemeenschappelijkheid van recht; ten tweede welke effecten internationale integratie heeft op de gemeenschappelijkheid (ius commune) en eigenheid van nationale rechtsculturen en rechtssystemen; ten derde de vraag of beginselen van democratie en rechtsstaat dienen als leidend gezichtspunt en beoordelingsmaatstaf bij processen van internationale integratie.

De onderzoekschool beoogt concreet onderzoek betreffende de volgende punten:

a) in welke mate unificatie/harmonisatie op Europees niveau wenselijk is, b) hoe geünificeerde of geharmoniseerde rechtsregels inhoudelijk zouden moeten luiden en c) of zij in een wetboek zouden moeten worden gecodificeerd en of unificatie/harmonisatie van het recht op Europees vlak interne distorsies in de nationale systemen tot stand brengt en hoe hiermee moet worden omgegaan.

In 2006 werd de missie verduidelijkt.

Er werd gepreciseerd dat de onderzoekschool niet de unificatie of harmonisatie van het recht als doel nastreeft, maar wel het onderzoek van de mogelijkheid en wenselijkheid ervan.

Verder werd het niveau van het uit te voeren onderzoek nader toegelicht. Het kan bestaan, niet enkel uit onderzoek dat specifiek betrekking heeft op *ius commune*, maar ook uit grondslagenonderzoek binnen nationale rechtstelsels, uit rechtsvergelijkend onderzoek en uit onderzoek naar de rol van het Europees en internationaal recht bij integratieprocessen. Deze verruiming wordt verantwoord door de vaststelling dat onderzoek op elk van deze gebieden kan bijdragen aan de kennis over (de mogelijkheid van) integratieprocessen.

De commissie vindt dat de missie van de onderzoekschool voldoende duidelijk omschreven is. In het licht van de hererkenningsaanvraag echter lijkt een, wellicht eenvoudiger en duidelijkere herformulering van de missie, met integratie van de toevoeging van 2006, mogelijk.

De precisering die in 2006 werd aangebracht met betrekking tot het niveau van het onderzoek (grondslagen, rechtsvergelijkend, Europees, internationaal) laat de onderzoekschool toe waardevol onderzoek te erkennen als beantwoordend aan de doelstellingen van de onderzoekschool, ook al heeft het niet *specifiek* betrekking op integratieprocessen. Dit is aanvaardbaar voor zover het voormelde onderzoek effectief inzichten oplevert voor de kennis van de (mogelijkheid van) juridische integratie.

Toch moet de onderzoekschool vermijden een koepel te zijn voor, zij het waardevol, onderzoek dat in feite losstaat van de problematiek van de internationale integratie. Zowel bij het opzetten van onderzoeksprojecten als bij de verslaggeving moet het centrale thema voor ogen staan.

Uit de verslaggeving over de publicaties van de leden van de school moet duidelijk blijken of deze in de missie van de school passen of niet. Bij de midterm review werd hierop gewezen. Er is geen bezwaar ertegen dat ook de andere publicaties in een afzonderlijke lijst vermeld worden. De commissie stelt vast dat de verslaggeving in verschillende opzichten verbeterd is in vergelijking met deze bij de midterm review. Toch kan het onderscheid tussen *Ius commune* publicaties (in het verslag "wetenschappelijke publicaties" genoemd) en "overige" publicaties strikter gehandhaafd worden. Verschillende publicaties vermeld in de lijst van de *Ius commune* publicaties zijn er niet op hun plaats.

b. Is de positie van de onderzoekschool ten opzichte van de Nederlandse en de internationale wetenschapsbeoefening op het betrokken onderzoeksterrein voldoende sterk?

Door de kwaliteit van het gepresteerde wetenschappelijke werk en de focus op integratie van het recht in Europa heeft de onderzoekschool een unieke positie verworven. Zij heeft een duidelijk profiel. Zij geniet erkenning in binnen- en buitenland.

c. Is er sprake van een coherent onderzoekprogramma, dat niet alleen voldoende is gepland en uitgewerkt, maar dat ook reeds tot een concrete wetenschappelijke productie heeft geleid?

De onderzoekschool *Ius Commune* heeft een coherent en goed uitgewerkt onderzoeksprogramma. Dit heeft geleid tot een zeer omvangrijke en wetenschappelijke productie van hoge kwaliteit die uiteenlopende juridische domeinen bestrijkt waarin de problematiek van de internationale integratie aan de orde komt.

Het onderzoeksprogramma is nader uitgewerkt als volgt. Er zijn twee overkoepelende programma's die elk uit drie deelprogramma's bestaan. *Europees privaatrecht* bestaat uit Algemeen verbintenissen en contractenrecht, Europees personen-, familie- en erfrecht en Goederenrecht. *Ius commune en publiekrecht* bestaat uit de deelprogramma's Publiekrechtelijke rechtsvergelijking, Constitutionele processen in Europa, (met als onderdeel De verhouding Europees-nationaal recht) en Constitutionele processen in de internationale rechtsorde. Verder zijn er afzonderlijke onderzoeksprogramma's over Aan-

sprakelijkheid en verzekering, Grensoverschrijdend milieurecht, Rechtspersonen in Europa, Grondslagen en beginselen van burgerlijk procesrecht in Europa. Er zijn ten slotte twee geassocieerde programma's: Fiscale vraagstukken in de interne markt en Intellectuele eigendom.

Reeds bij de midterm review werd de herschikking van het overkoepelende programma *Ius commune* en publiek recht aangekondigd. Alle problemen in dit verband zijn echter nog niet opgelost. Dit heeft negatieve gevolgen voor het publiekrechtelijke onderzoek in de onderzoekschool, zoals blijkt uit het ontbreken van een verslag over het deelprogramma Constitutionele processen in Europa. Zoals verder wordt geëxpliciteerd is de commissie van oordeel dat het nodig is bepaalde aspecten van de voorgestelde herschikking te (her)overwegen en de eindbeslissingen hierover op korte termijn te nemen en uit te voeren.

Hier volgt een korte evaluatie van de verschillende programma's van de onderzoekschool.

OVERKOEPELEND PROGRAMMA EUROPEES PRIVAATRECHT

In het overkoepelende programma Europees privaatrecht staan twee centrale onderzoeksvragen van de onderzoekschool op de voorgrond: de verhouding tussen het nationaal privaatrecht en het recht van de Europese instellingen enerzijds en de mogelijkheid om een nieuw *ius commune* uit te bouwen op het gebied van het privaatrecht anderzijds. Voor het overige zijn de drie deelprogramma's in ruime mate onafhankelijk inzake leiding, productie en verslaggeving.

1. ALGEMEEN VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Dit programma wordt globaal als uitstekend beoordeeld.

De *kwaliteit* van dit programma is zonder twijfel uitstekend. De wetenschappelijke productie is van hoog niveau. De onderzoeksresultaten hebben, zoals in de vorige verslagperiode, een beduidende bijdrage geleverd tot het vinden van oplossingen in het kader van de problematiek van de integratie van het Europese recht. Met name droeg deze groep bij tot het debat over de inhoud en methodologie van het *European Civil Code Project*, over de wijze waarop eenwording van het verbintenissenrecht nagestreefd kan worden en over de invloed van Europese richtlijnen op het nationale recht.

Het onderzoeksprogramma is breed opgezet, maar heeft uitgesproken accenten die nauw aansluiten bij de doelstellingen van de *Ius Commune* Onderzoekschool.

Zeër veel publicaties zijn gesteld in het Engels en in andere Europese talen, wat het internationaal karakter van de groep onderstreept. Dit karakter blijkt ook uit een groot aantal internationale contacten.

Leden van deze groep slaagden erin een bijzonder hoog bedrag aan financiële middelen uit de tweede en derde geldstroom te verwerven.

De wetenschappelijke *productiviteit* ligt met 4,75 wetenschappelijke publicaties per Fte(0,4)¹ boven het vereiste en is zeer goed in vergelijking met de andere onderzoeksgroepen van de school. De programma's *Grondslagen van het Privaatrecht* en Consumentenrecht zijn in 2006 opgeheven en sommige leden ervan zijn tot deze groep toegetreden, wat mede de toename van het aantal leden van de groep verklaart. Verblijdend is ook dat er in 2005 – 2007 28 promovendi waren en dat hiervan 8 in deze periode gepromoveerd zijn.

De *relevantie* van dit onderzoek is zeer hoog. Verbintenissen- en contractenrecht staat centraal in het debat over Europese rechtsintegratie. Er zijn talrijke ontwikkelingen i.v.m. harmonisatie van het verbintenissenrecht op Europees niveau, wat ongetwijfeld nog lang het geval zal zijn.

Deze onderzoeksgroep is met 37 leden² de grootste van de onderzoekschool. De ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 6,94 Fte) is substantieel, maar gemiddeld per lid relatief laag. Hoewel Professor

¹ Met "Fte(0,4)" wordt verwezen naar 40% van de beschikbare tijd van een voltijds personeelslid. Met "Fte", wordt verwezen naar de volledige beschikbare tijd van een voltijds personeelslid.

² Wanneer in het antwoord op vraag 2c van dit verslag verwezen wordt naar het aantal leden van een onderzoeksgroep, worden de promovendi hierbij niet meegerekend.

Smits voortaan niet meer in Maastricht werkzaam zal zijn en niet meer de programmaleiding zal waarnemen, blijft hij lid van de onderzoeksgroep. Er lijkt geen gevaar te zijn dat de werking van de groep door zijn gewijzigde betrokkenheid bedreigd wordt. Zijn opvolgster prof. Samoy verdient vertrouwen. De duurzaamheid van het programma is verzekerd.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	5,0
Kwantiteit	4,4
Relevantie	5,0
Duurzaamheid	4,7
Totaal op 5	4,8

2. EUROPEES PERSONEN-, FAMILIE- EN ERFRECHT

De globale beoordeling van dit programma is uitstekend.

De wetenschappelijke publicaties zijn van uitstekende kwaliteit. De kernpublicaties beantwoorden volledig aan de te stellen eisen. De academische erkenning van de wetenschappelijke prestaties blijkt uit de toekenning van een hoog aangeschreven prijs en subsidies aan leden van de onderzoeksgroep.

De doelstelling van het programma is scherp geformuleerd en is geheel in de lijn van de missie van de onderzoeksschool. Beoogd wordt door het ontwikkelen en formuleren van normen en beginselen de convergentie van het familierecht binnen de EU-lidstaten te bevorderen. Daarbij wordt niet voorbij gegaan aan de in de onderscheiden rechtstelsels bestaande verschillen. Ook het relatievermogensrecht neemt als onderzoeksthema een belangrijke plaats in.

Uit het informatieve en zeer duidelijk gestructureerde verslag komt het beeld naar voren van een onderzoeksgroep die zeer goed functioneert en die regelmatig gezamenlijke activiteiten organiseert, waaraan ook onderzoekers uit andere dan de partnerinstellingen deelnemen. De onderzoeksthema's nopen voorts tot interdisciplinaire samenwerking, waartoe de nodige contacten worden onderhouden.

De promotieonderzoeken verlopen voorspoedig. In de periode 2005-2007 waren 14 promovendi actief en waren er 2 promoties.

Uitnodigingen voor gastcolleges en deelname aan internationale congressen (voor onder meer het houden van keynote speeches) duiden op een internationale reputatie van de leden van de onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep verwierf ook onderzoekfondsen uit de tweede en derde geldstroom.

Met 4,79 publicaties per Fte(0,4) is de productiviteit van de groep zeer goed in vergelijking met de andere onderzoeksgroepen.

Het onderzoeksthema is zowel in maatschappelijk als in wetenschappelijk opzicht *relevant*. De uitbreiding van de Europese Unie en de toenemende intensivering van de contacten tussen de burgers van de verschillende lidstaten, maken een onderzoek gericht op onderlinge afstemming van het familierecht van groot belang.

Met gemiddeld 14 leden is deze onderzoeksgroep van gemiddelde grootte binnen de onderzoeksschool. De inbreng van onderzoekstijd (in totaal 3,56 Fte) per lid is vrij hoog. De groep heeft een voortreffelijke leiding. De groep is evenwichtig van samenstelling. Het aantal promovendi neemt toe. Vertrouwen in de *duurzaamheid* van het programma is gerechtvaardigd.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	5,0
Kwantiteit	4,4
Relevantie	4,8
Duurzaamheid	4,9
Totaal op 5	4,8

3. GOEDERENRECHT

Deze onderzoeksgroep wordt globaal als zeer goed beoordeeld.

De *kwaliteit* van het programma kan als zeer goed worden aangemerkt. Dit geldt ook voor de wetenschappelijke productie. De aangegeven 'kernpublicaties' zijn van bijzonder wetenschappelijk gehalte en bieden duidelijke voorbeelden van vernieuwend denken i.v.m. de totstandkoming van een Europees goederenrecht. Ook de kwaliteit van de 'uitstekende publicaties' en tal van 'overige wetenschappelijke publicaties' is zeer hoog.

Het programma heeft getracht een nieuwe focus te bereiken door zich af te vragen hoe precies het rechtsvergelijkend onderzoek inzake goederenrecht *beter* tot de missie van de onderzoeksschool kan bijdragen. De actualisering van de nu helder omschreven doelstellingen van het programma (waarvan het werk aan het *Ius Commune Casebook: Property Law* maar één voorbeeld is) blijkt zeer goed doorzocht te zijn. Dit kan alleen goede gevolgen hebben voor de ontwikkeling van een Europees goederenrecht.

De *productiviteit* van dit deelprogramma is gestegen sinds de midterm review. Met een gemiddelde van 3.73 publicaties per Fte(0.4) is de kwantitatieve beoordeling in de periode 2005-2007 goed.

De relevantie voor de rechtswetenschap van het onderzoeksgebied is hoog. Goederenrecht blijft namelijk een van de moeilijkste terreinen om te harmoniseren maar heeft tot dusver relatief weinig aandacht genoten (misschien *omdat* de problemen zo groot zijn). Er blijft dus veel te doen op dit terrein.

Wat de *duurzaamheid* betreft, heeft de midterm review commissie de vraag gesteld of het programma niet versterkt moest worden. Sindsdien zijn drie nieuwe leden (een senior onderzoeker en twee onderzoekers van de TU Delft) tot de onderzoeksgroep toegetreden. Momenteel behoort de onderzoeksgroep met 14 leden tot de middelgrote groepen in de school. De ingebrachte onderzoekstijd (4,15 Fte in totaal) ligt per lid boven het gemiddelde in de school. Er is geen twijfel over de duurzaamheid van de groep.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,5
Kwantiteit	4,2
Relevantie	4,6
Duurzaamheid	4,4
Totaal op 5	4,4

4. AANSPRAKELIJKHEID EN VERZEKERING

Dit onderzoeksprogramma is van uitstekende kwaliteit.

De *kwaliteit* van het programma is uitstekend. Het heeft een indrukwekkende lijst publicaties van uitstekende kwaliteit die beantwoorden aan een internationale reputatie. De groep vertoont een duidelijke meerwaarde als samenwerkingsverband. Leden van de groep zijn er in geslaagd een hoog bedrag aan externe financiering aan te trekken.

Het onderzoeksprogramma beantwoordt aan de doelstellingen van de onderzoeksschool. Het besteedt voldoende aandacht aan de harmonisatie van het aansprakelijkheidsrecht en beoogt ook ondersteunend en voorbereidend werk voor deze harmonisatie. Dat sinds een paar jaar niet enkel de verbanden tussen aansprakelijkheid en verzekering worden onderzocht, maar ook die tussen aansprakelijkheid, sociale zekerheid en schadefondsen, komt de actualiteitswaarde van het programma ten goede.

De *academische productiviteit* is met 10,27 publicaties per Fte (0,4) uitstekend en de hoogste van de onderzoeksschool, ook al heeft een aantal in het verslag vermelde werken niet echt betrekking op het ius commune onderzoek zelf. Tijdens de verslagperiode werden echter (slechts) twee doctoraten gepubliceerd, wat weinig is in verhouding tot de grootte van de groep.

De *relevantie* van het onderzoeksonderwerp staat buiten kijf. Rechtsvergelijkend onderzoek naar de functie van aansprakelijkheidsrecht en de verhouding ervan tot andere schadevergoedingssystemen is actueel, zeker wanneer het onderwerp geconcretiseerd wordt op gebieden zoals medische aansprakelijkheid, medische experimenten, arbeidsongevallen en beroepsziekten, rampen en terrorisme.

Met gemiddeld 24 leden is deze groep een van de grotere van de school. De ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 3,9 Fte) is gemiddeld per lid vrij laag. De groep brengt wel bijna alle vooraanstaande onderzoekers op het vlak van het aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht uit Nederland samen. Daar waar het aantal promovendi in het verleden eerder beperkt was, zijn in 2007 vijf nieuwe promovendi lid geworden, wat garanties biedt op middellange termijn. De *duurzaamheid* van de groep staat vast.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,9
Kwantiteit	5,0
Relevantie	4,7
Duurzaamheid	4,8
Totaal op 5	4,8

5. GRENSOVERSCHRIJDEND MILIEURECHT

Dit programma is globaal gezien van zeer goede kwaliteit.

De kernpublicaties, de uitstekende publicaties en een groot aantal andere wetenschappelijke publicaties zijn van zeer goede *kwaliteit*. De samenwerking tussen de partners in de onderzoeksgroep heeft een aantoonbare meerwaarde.

In vergelijking met de vorige verslagperiode (en in aansluiting op opmerkingen in het midterm review verslag) heeft de onderzoeksgroep zijn onderzoek meer geconcentreerd, met name op de thema's harmonisatie en integratie van het milieurecht, grondslagen en beginselen van het milieurecht, recht en risico en klimaat in relatie tot energie. Hoewel de integratieproblematiek minder centraal staat in de publicaties van deze onderzoeksgroep, sluiten deze veelal toch aan op de missie van de school door grote aandacht voor Europees en Internationaal recht en door een rechtsvergelijkende benadering.

Het bewaken van een focus in het onderzoek op de missie van de school blijft echter een aandachtspunt voor de toekomst.

Het zeer grote aantal promovendi valt op. In totaal waren er 32 proefschriften in voorbereiding in 2005-2007. In de verslagperiode was er dan ook een opmerkelijk hoog aantal promoties: 10.

Leden van de onderzoeksgroep worden gevraagd voor contractonderzoek. Zij hebben hierdoor een groot bedrag verworven aan externe financiering.

Ook al heeft een aantal publicaties uit de verslaglijst niet echt betrekking op de kern van het onderzoeksprogramma, toch ligt de *productiviteit* met 4,95 wetenschappelijke publicaties per FTE hoog en duidelijk boven het vereiste.

De maatschappelijke en juridische *relevantie* van de bestudeerde thema's zoals de besluitvorming bij onzekerheid (recht en risico) en klimaat en energie is zeer hoog.

De *duurzaamheid* van dit onderzoeksprogramma is verzekerd. Met gemiddeld 24 leden is het een van de grotere van de school. De ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 4,79 FTE) per lid ligt relatief laag. De toetreding van het Centrum voor Milieurecht van de UvA en zijn groot aantal promovendi was een belangrijke versterking. Het grote aantal promovendi houdt beloften in voor de toekomst. De begeleiding van de talrijke promovendi in Amsterdam vereist daar een versterking. Deze versterking wordt binnenkort verwacht.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,4
Kwantiteit	4,4
Relevantie	4,4
Duurzaamheid	4,4
Totaal op 5	4,4

6. RECHTSPERSONEN IN EUROPA

Dit onderzoeksprogramma wordt globaal als zeer goed beoordeeld.

De *kwaliteit* van de wetenschappelijke productie is zeer goed. Het nu bijgestelde programma spitst zich toe op vier thema's: formele harmonisatie van het ondernemingsrecht, materiële harmonisatie, Corporate Governance en Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. De benadering van deze onderwerpen toont een voldoende band met het Ius commune project. De onderzoeksgroep heeft een duidelijke toegevoegde waarde en laat toe projecten te realiseren die de individuele onderzoekers alleen niet zouden hebben aangevat. In de verslagperiode waren 9 promovendi actief en waren er 2 promoties. De groep verwierf enige externe financiering.

Kwantitatief ligt de onderzoeksoutput met een gemiddelde van 4,65 publicaties per FTE zeker boven het vereiste, ook al vermeldt het verslag een aantal publicaties die geen of weinig verband houden met het onderzoeksprogramma.

De maatschappelijke en juridische *relevantie* van het onderzoek blijft onverminderd hoog. Initiatieven zoals de losbladige reeks 'European Company Law', het multidisciplinaire onderzoek rond Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (met inbegrip van de rechtseconomische analyse ervan) en de (geplande) verlegging van de onderzoeksfocus naar harmonisatie en implementatie van de juridische regelgeving rond maatschappelijke organisaties (NGO's), wijzen erop dat mits actualisering van de onderzoeksthema's, het programma een hoge relevantie blijft hebben.

Met een gemiddeld aantal leden van 16 behoort de onderzoeksgroep tot de middelgrote van de school. De gemiddelde ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 2.87 FTE) per lid ligt echter eerder laag. Het relatief geringe aantal promovendi aan de partnerinstellingen is een aandachtspunt. Dit wordt (gedeeltelijk) gecompenseerd door een toenemend aantal buitenpromovendi. Alles samen heeft de onderzoeksgroep voldoende kritische massa, samenhang, dynamiek en competentie om ingezette onderzoeklijnen gericht te blijven bedienen. De *duurzaamheid* van het onderzoek is voldoende gewaarborgd.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,5
Kwantiteit	4,4
Relevantie	4,5
Duurzaamheid	4,2
Totaal op 5	4,4

7. FISCALE VRAAGSTUKKEN IN DE INTERNE MARKT

Dit programma wordt glóbaal als goed beoordeeld.

De kwaliteit van het programma en van de publicaties is zeer goed.

Het onderzoeksprogramma is zeer ambitieus, maar ook erg uiteenlopend. Verschillende onderzoeklijnen – die rechtstreeks of onrechtstreeks met het Ius commune project in verband kunnen worden gebracht - zijn uitgezet: rechtsvergelijkend belastingrecht (met bijzondere aandacht voor fiscale concurrentie en staatssteun in Europa), internationaal belastingrecht (met bijzondere aandacht voor de analyse van dubbele belastingverdragen), omzetbelasting, vergelijkende belasting van inkomsten uit arbeid (incl. grensarbeiders en pensioenen) en ten slotte economie en belastingen. Mede gezien het relatief geringe aantal leden van de groep, geeft deze diversiteit aan thema's de indruk dat het programma vooral beantwoordt aan de onderzoeksvoorkeuren van de individuele onderzoekers terwijl de collectieve onderzoeksfocus eerder zwak is. Een sterkere gerichtheid op de Ius commune onderzoeksproblematiek lijkt vereist.

Kwantitatief gezien is de productie van de groep met 2,73 publicaties per Fte(0,4) voldoende doch laag in vergelijking tot de andere onderzoeksgroepen van de school. Het verslag bevat overigens meerdere wetenschappelijke publicaties die met Ius commune weinig of niets te maken hebben. In de verslagperiode waren 7 promovendi aan het werk, maar was er geen enkele promotie. Door de programmaverantwoordelijke werd aangekondigd dat door het aantrekken van alternatieve geldstromen de nodige financiering zal worden verzekerd voor bijkomend doctoraatsonderzoek. Tot nu toe verwierf de groep echter geen inkomsten uit de tweede of derde geldstroom.

De maatschappelijke en juridische *relevantie* van het onderzoeksprogramma is hoog. Het beantwoordt aan een constante nood aan goed onderzoek in het Internationaal en vooral Europees fiscaal recht. De multidisciplinaire benadering waarbij ook economische vraagstukken aan bod komen is zeer relevant.

Met gemiddeld 7 leden, is deze onderzoeksgroep de tweede kleinste van de school. Het ambitieuze onderzoeksprogramma moet dus gedragen worden door een gering aantal onderzoekers. Anderzijds is de ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 2,4 Fte) per lid relatief hoog. De uitbreiding van het aantal fiscale onderzoekers bij de partnerinstellingen, de interesse van onderzoekers van andere universiteiten voor het onderzoeksprogramma en de aangekondigde inspanningen om het doctoraatsonderzoek verder aan te zwengelen, bieden een perspectief op groei. Indien deze groei zich realiseert, kan de duurzaamheid van het onderzoeksprogramma veilig gesteld worden. Indien de samenwerking tussen de

leden verdiept en de focus meer op de gemeenschappelijke lus commune problematiek gericht wordt, kan dit geassocieerde programma uitgroeien tot een volwaardig onderzoeksprogramma.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,4
Kwantiteit	3,8
Relevantie	4,8
Duurzaamheid	4,0
Totaal op 5	4,2

8. GRONDSLAGEN EN BEGINSELEN VAN BURGERLIJK PROCESRECHT IN EUROPA

Dit programma wordt globaal beoordeeld als zeer goed. Het heeft met recht een zelfstandige plaats verkregen in de onderzoekschool.

De wetenschappelijke publicaties van deze groep zijn van zeer goede kwaliteit. De twee kernpublicaties en de uitstekende publicatie zijn voortreffelijke illustraties van de doelstelling van het programma. Deze doelstelling is in het verslag helder omschreven. Zij sluit goed aan op de missie van de onderzoekschool. Beoogd wordt door systematisch onderzoek, gericht op fundamentele vraagstukken van burgerlijk procesrecht, zicht te krijgen op de overeenkomsten en verschillen in de rechtstelsels van de lidstaten van de Europese Unie. Rechtshistorisch onderzoek heeft daarbij een duidelijke functie.

De leiding van het onderzoek berust bij de drie partners gezamenlijk; de onderlinge coördinatie verloopt uitstekend. Bij het programma zijn veel externe leden betrokken. De vele internationale contacten zijn van groot belang. Er waren in de periode 2005-2007 6 promovendi en 3 promoties.

Kwantitatief is de productie van deze groep, met gemiddeld meer dan 6 publicaties per Fte(40) zeer goed in vergelijking met andere groepen.

Met de toenemende belangstelling voor een zekere harmonisatie van het burgerlijk procesrecht binnen Europa, staat de *relevantie* van het programma zowel in wetenschappelijk als in maatschappelijk opzicht vast.

Met gemiddeld 11 leden is deze groep eerder aan de kleinere kant. In vergelijking met de andere groepen is de ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 1,81 FTE) per lid gemiddeld laag. De onderzoekleiding beoogt het aantrekken van nieuwe promovendi. Indien dit slaagt, mag men ervan uitgaan dat aan de eisen van *duurzaamheid* voldaan is.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,5
Kwantiteit	4,6
Relevantie	4,6
Duurzaamheid	4,3
Totaal op 5	4,5

9. INTELLECTUELE EIGENDOM

Dit programma wordt globaal als goed beoordeeld.

De kwaliteit van het programma en van de wetenschappelijke productie is goed. De kern- en uitstekende publicaties zijn ongetwijfeld goed. Het programma is sterk internationaal georiënteerd. De publicaties zijn dan ook veelal in het Engels geschreven en verschenen bovendien bij de beste uitgevers, waaronder zowel Oxford University Press als Hart Publishing.

De vraag rijst echter of de werkzaamheden van deze onderzoeksgroep voldoende focus hebben en voldoende op de missie van de onderzoeksschool afgestemd zijn. Het onderzoeksprogramma is immers breed geformuleerd en richt zich vooral op globale problemen. Zoals bij de midterm review, rijst de vraag opnieuw of onderzoek op het gebied van de intellectuele eigendom vanuit een specifiek Europees perspectief op lange termijn te verdedigen is. Volgens de beschrijving van de programmaopzet zelf is "intellectual property law in today's information society ... by its very nature international in character". Toch zijn er ook banden met het centrale *ius commune* themaproblematiek. Zo is alle internationale harmonisatie op het gebied van de intellectuele eigendom ook van belang voor *Ius Commune* harmonisatie. Verder zijn bepaalde projecten specifiek op Europa gericht zijn en hebben de lidstaten van de Europese Unie gemeenschappelijke belangen die verschillen van de belangen van andere landen, zodat ook de specifiek Europese perspectieven bij de ontwikkeling van het internationale intellectuele eigendomsrecht in beeld komen.

De *productiviteit* van dit deelprogramma is met 4,72 wetenschappelijke publicaties per Fte(0,4) relatief gezien hoog. Het is teleurstellend dat gedurende de verslagperiode slechts een enkele dissertatie afgewerkt werd. Anderzijds is het verheugend dat in de verslagperiode 10 promovendi aan het werk waren en dat 4 proefschriften in 2008 verdedigd zullen worden.

Al in het verslag van de midterm review werd opgemerkt dat de intellectuele eigendom zeer *belangrijk* is voor de toekomst van de Europese economie, en dat dit belang alleen kan toenemen. Overigens is het intellectuele eigendomsrecht een belangrijk onderdeel van elke moderne rechtsorde. Er is dus geen twijfel over de *relevantie* van dit programma.

Deze onderzoeksgroep is de kleinste van de school. In de midterm review heeft de commissie zich afgevraagd of de personeelsbezetting voldoende groot is. De uitbreiding in de periode 2005-2007 van het aantal leden van 4 naar 7 en van de ingebrachte onderzoekstijd van 1,10 Fte naar 1,35 Fte draagt bij tot de duurzaamheid van deze onderzoeksgroep. Ook de toename van het aantal promovendi en promoties is een stap in de goede richting.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,0
Kwantiteit	4,8
Relevantie	4,1
Duurzaamheid	3,9
Totaal op 5	4,2

OVERKOEPELEND PROGRAMMA IUS COMMUNE EN PUBLIEKRECHT

Het overkoepelende programma *Ius commune en publiekrecht* bestaat uit drie deelprogramma's: *Publiekrechtelijke Rechtsvergelijking*, *Constitutionele processen in Europa*, en *Constitutionele processen in de internationale rechtsorde*. Voor het deelprogramma *Constitutionele processen in Europa* ligt geen verslag voor, met uitzondering van het onderdeel "De verhouding Europees - nationaal recht". Een beoordeling is dus enkel mogelijk voor het eerste en derde deelprogramma en voor het onderdeel *De verhouding Europees-nationaal recht* van het deelprogramma *Constitutionele processen in Europa*.

Het ontbreken van een verslag voor een van de deelprogramma's hangt waarschijnlijk samen met de in het vooruitzicht gestelde, maar nog niet effectief doorgevoerde, herschikking van het overkoepelende programma *Ius commune en publiekrecht* in vier onderdelen: 1. Constitutioneel recht, 2. Rechtsbescherming en rechtshandhaving, 3. Economisch publiekrecht en 4. Internationaal publiekrecht.

Uit het verslag blijkt dat de duurzaamheid van de onderdelen 1, 2, en 4 vaststaat.

Er kunnen echter vraagtekens geplaatst worden bij het deelprogramma 3 en bij de afbakening en onderlinge coördinatie van de vier deelprogramma's. Het is aangewezen dat de school bepaalde aspecten van de herschikking heroverweegt maar hierover snel een eindbeslissing neemt.

De commissie is van mening dat het herschikte overkoepelende onderzoeksprogramma een voldoende coherentie moet blijven vertonen en een samenvoeging van min of meer losstaande projecten moet overstijgen. Het is nodig dat in dit verband aandacht besteed wordt aan de volgende punten.

- a) De nadere invulling van het deelprogramma Economisch publiekrecht. Hierbij rijst de vraag of het gaat om economisch publiekrecht, dan wel om economisch en sociaal publiekrecht.
- b) De verhouding van het deelprogramma Economisch publiekrecht tot de andere deelprogramma's en in het bijzonder met deelprogramma 2 en 4.

Er moet volgens de commissie een keuze gemaakt worden tussen een indeling gebaseerd op vakgebieden en een thematische indeling. De geplande deelprogramma's 1, 3 en 4 zijn gerelateerd aan een onderdeel van het publiekrecht, wat niet het geval is voor deelprogramma 2: problemen van rechtsbescherming en handhaving komen in elk onderdeel van het publiek recht voor. Op basis van de inhoud en het mogelijke toekomstige lidmaatschap van de onderzoeksgroep zou het mogelijk zijn deelprogramma 2 op het bestuursrecht toe te spitsen. *In dat geval zou het EU recht vooral aan bod komen in deelprogramma's 1 en 2. Materieel EU recht maakt voor het grootste deel economisch publiekrecht uit. Het is niet duidelijk of en in hoeverre materieel EU recht van het institutioneel EU recht te onderscheiden is wat betreft de verwezenlijking van de doelstellingen van de onderzoekschool. Plaats en omvang van deelprogramma 3 blijven daarmee nog onduidelijk.*

10 PUBLIEKRECHTELIJKE RECHTSVERGELIJKING

Dit programma wordt globaal beoordeeld als zeer goed.

De *kwaliteit* van de wetenschappelijke productie is uitstekend. De kernpublicaties zijn van heel hoge internationale kwaliteit. Zij passen perfect in het concept van de onderzoeksschool. Dit is ook het geval voor de uitstekende publicaties, net zoals voor de meeste dissertaties.

De conceptuele uitwerking van het programma en de onderverdeling ervan in deelthema's, zowel als de methode voor het onderzoek naar een publiekrechtelijk *Ius commune* zijn overtuigend.

De erkenning van de onderzoeksgroep blijkt uit de zeer hoge externe financiering die de groep verwierf tijdens de verslagperiode.

De *kwantitatieve beoordeling* is, met 3,54 publicatie per Fte(0,4), goed in vergelijking met de andere programma's van de onderzoekschool.

De *relevantie* van het programma is hoog, zoals ook al uit de midterm review bleek. In Europa is er immers een tekort aan goed en volgehouden rechtsvergelijkend onderzoek over het publiekrecht, vooral over het bestuursrecht.

De onderzoeksgroep is met gemiddeld 31 leden de tweede grootste van de school. De ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 8,63 Fte) per lid ligt relatief hoog. In de verslagperiode waren 21 proefschriften in voorbereiding en waren er 6 promoties. De *duurzaamheid* van het onderzoek is dan ook gegarandeerd. Onduidelijk blijft nog welke de gevolgen van de geplande nieuwe indeling van het overkoepelende programma zullen zijn. Men mag echter aannemen dat een deelprogramma Constitutioneel recht binnen het beschikbare overkoepelende programma een solide toekomst heeft.

Het blijft onduidelijk in hoeverre het nieuwe Montesquieu Instituut met de onderzoeksschool zal verbonden zijn.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,8
Kwantiteit	4,2
Relevantie	4,7
Duurzaamheid	4,2
Totaal op 5	4,4

11. CONSTITUTIONELE PROCESSEN IN EUROPA

Het is niet mogelijk om dit deelprogramma te evalueren, gezien een verslag ontbreekt. Enkel ten aanzien van het onderdeel *De verhouding Europees-nationaal recht* is een evaluatie mogelijk.

Een definitieve herschikking van het overkoepelende programma en een herpositionering van de deelprogramma's is dringend nodig.

Onderdeel De verhouding Europees-nationaal recht

Dit onderdeel wordt globaal beoordeeld als goed tot zeer goed.

De *kwaliteit* van de wetenschappelijke productie, met name die van de onderzoeksleidster, is zeer goed. De internationale reputatie van deze laatste is een sterke troef voor dit programmaonderdeel. Ook de nadere inhoudelijke uitwerking van het programma is zeer goed.

De publicaties en de onderzoeksmethodiek zijn rechtstreeks relevant voor de kernvragen van het *Ius Commune* onderzoek.

De *kwantitatieve beoordeling* is met 4,7 publicaties per Fte(0,4) in vergelijking met de andere programma's van de onderzoeksschool, zeer goed.

Ook de maatschappelijke *relevantie* van dit programmaonderdeel is hoog, zoals blijkt uit de thema's van de publicaties, studiemiddagen en workshops.

De *duurzaamheid* van dit onderdeel op zich staat vast. Er zijn 10 leden. De ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 1,53 Fte) per lid ligt relatief laag. Er zijn 4 promovendi. De vraag is of het onderdeel, dat duidelijk centraal zou staan in het nieuwe deelprogramma *Rechtsbescherming en rechtshandhaving*, nog voldoende samenhang zou vertonen met andere onderdelen die wellicht meer zouden gericht zijn op de bestuursrechtelijke rechtsvergelijking.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,6
Kwantiteit	4,4
Relevantie	4,6
Duurzaamheid	3,7
Totaal op 5	4,3

12. CONSTITUTIONELE PROCESSEN IN DE INTERNATIONALE RECHTSORDE

Dit derde deelprogramma wordt globaal als goed beoordeeld.

De *kwaliteit* van dit programma en van zijn wetenschappelijke productie is zeer goed. De twee kern-publicaties zijn een interessante poging om de conceptuele basis van de constitutionele processen in de internationale rechtsorde te verduidelijken

Het onderzoeksprogramma en het geleverde onderzoek sluiten goed aan op het *Ius commune concept*. Er kwam sinds de midterm review ook meer focus in dit programma, onder andere door het accent te leggen op het vraagstuk van de *Europeanisation of international law*.

In de verslagperiode waren 10 proefschriften in voorbereiding. Dit leidde tot 4 promoties.

De erkenning van het belang van het programma blijkt mede uit de zeer belangrijke externe financiering die de groep verwierf.

De *kwantitatieve beoordeling* is, met 3,7 publicaties per Fte(0,4) en in vergelijking met de andere programma's, goed.

Ook de maatschappelijke relevantie is hoog, onder meer omdat de problemen die onderzocht worden duidelijk met de globalisatie verbonden zijn.

De groep is met gemiddeld 9 leden aan de kleine kant. De ingebrachte onderzoekstijd (in totaal 2,63Fte) per lid is echter relatief hoog. Er is ook een relatief hoog aantal promovendi. De *duurzaamheid* van het programma is goed, mede gezien het engagement en de wetenschappelijke kwaliteit van de leden van de groep.

Of deze duurzaamheid in het kader van de geplande reorganisatie van het programma *Ius Commune* en publiekrecht verder kan gegarandeerd worden is onzeker. Veel hangt af van de vraag of het deelprogramma economisch publiekrecht ook betrekking zal hebben op het internationale economisch recht of niet. Indien dit het geval is, zou de betekenis van het deelprogramma internationaal publiekrecht verminderen.

Cijfermatige beoordeling

	totaal/5
Kwaliteit	4,4
Kwantiteit	4,2
Relevantie	4,4
Duurzaamheid	3,9
totaal op 5	4,2

- d. **Is er samenwerking met binnen- en buitenlandse onderzoeksgroepen, welke aantoonbaar is in, bijvoorbeeld, de vorm van gezamenlijke publicaties of gezamenlijke onderzoeksprojecten?**

De onderzoeksschool werkt structureel samen met andere onderzoeksgroepen in binnen- en buitenland. Dit is op de eerste plaats het geval voor leden van de geassocieerde rechtsfaculteiten van Edinburgh, Luik en Stellenbosch. Deze faculteiten zijn nauw betrokken bij Ius commune, in die mate dat zij in het verleden het jaarlijkse Ius commune congres organiseerden of zullen organiseren.

Er zijn ook talrijke contacten tussen individuele onderzoeksgroepen en andere internationale onderzoeksgroepen (zoals de Studygroup on a civil code, ECTIL), EGTL en ook tussen onderzoeksgroepen en individuele onderzoekers werkzaam aan andere instellingen, zoals EUR, VU, UvT, Technische Hogeschool Delft en de University of Southampton. Talrijke publicaties kwamen tot stand in het kader van deze verschillende vormen van samenwerking.

- e. **Heeft de onderzoeksschool haar wortels in onderzoeksgroepen met een naar internationale kwaliteitsmaatstaven gemeten hoog wetenschappelijk prestatieniveau, blijkend uit onder meer publicaties van de betrokken senior onderzoekers van de laatste vijf jaar. Nemen deze onderzoekers voor een voldoende deel van hun werktijd deel aan het onderzoek en de opleiding in de onderzoeksschool?**

De onderzoeksschool heeft twaalf onderzoeksgroepen die hoogstaand wetenschappelijk werk verrichten, zoals blijkt uit wat voorafgaat. Dit werk blijkt uit de zeer waardevolle publicaties, ook van senior onderzoekers. Deze senior onderzoekers stellen voldoende van hun tijd ter beschikking van de onderzoeksschool.

Het aantal leden van de onderzoeksgroepen, en de ingebrachte onderzoekstijd overstijgt in ruime mate wat vooropgesteld wordt in de erkenningsaanvraag.

- f. **In welke mate zijn de onderzoeksgroepen er de laatste vier jaren in geslaagd middelen te verwerven uit de tweede geldstroom, uit internationale fondsen, uit andere externe fondsen en uit contractonderzoek?**

Leden van de meeste onderzoeksgroepen zijn succesvol geweest bij het verwerven van bijkomende financiering.

In de periode van 2004 tot 2007 bedroeg deze voor de leden van de gehele school ongeveer 9.000.000€.

3. ZELFSTANDIGE ORGANISATIE-EENHEID

De onderzoeksschool functioneert als zelfstandige organisatie-eenheid met een eigen budget- en beheersverantwoordelijkheid, waarbij door de universiteit resp. de betrokken universiteiten over een periode van tenminste vier jaren, gelet op de geplande capaciteit, een toereikende financiering wordt gewaarborgd. De taken en verantwoordelijkheden binnen de school zijn op een ondubbelzinnige en transparante wijze toebedeeld aan de organen van de onderzoeksschool. Bij de vaststelling in hoeverre aan het criterium van zelfstandige organisatie-eenheid is voldaan, dient de Commissie de volgende vragen in haar oordeelsvorming te betrekken:

- a. **Voldoet de onderzoeksschool aan de eisen die de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) stelt met betrekking tot een facultaire onderzoeksschool, dan wel een onderzoeksschool tussen meer faculteiten, al dan niet van meer universiteiten?**

De onderzoekscommissie kan dit niet beoordelen.

- b. Heeft/hebben de decaan/de decanen een onderzoekprogramma voor tenminste vier jaren vastgesteld en berust de vaststelling van het jaarlijkse onderzoekprogramma bij het bestuur van de onderzoekschool?**

De doelstellingen van de onderzoekschool Ius Commune en de hoofdlijnen van de onderzoekersopleiding zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen de decanen van de partnerfaculteiten RL, UU, UvA en de rector van de KUL ("Gemeenschappelijke regeling interuniversitaire onderzoekschool Ius Commune"). Deze overeenkomst werd laatst hernieuwd in 2005 en geldt voor een periode van vijf jaar.

In uitvoering van deze overeenkomst stelt het bestuur van de school eenmaal in de vijf jaar een vijfjarenplan op waarin de onderzoeksprogramma's van de onderzoeksgroepen op elkaar worden afgestemd. Het stelt ook jaarlijks het nader onderzoeksprogramma en de personele invulling van de onderzoeksgroepen vast.

- c. Zijn voldoende bevoegdheden met betrekking tot het personele en materiële beheer aan het bestuur van de onderzoekschool overgedragen?**

De Gemeenschappelijke regeling interuniversitaire onderzoekschool Ius Commune kent de leiding van de onderzoekschool toe aan een Bestuur bestaande uit een vertegenwoordiger van elk van de partneruniversiteiten en voorgezeten door een vertegenwoordiger van de penvoerende universiteit (UM)

De Gemeenschappelijke regeling geeft voldoende bevoegdheden aan het bestuur (art. 5).

- d. Hebben de universiteiten voor een periode van tenminste vier jaren voldoende middelen voor de onderzoekschool gealloceerd, gelet op de geplande capaciteit?**

De UM, UU en UvA verbinden zich ertoe voor de periode van 2004 tot 2008 samen minstens 8 onderzoekers en 20 promovendiplaatsen ter beschikking te stellen van de onderzoekschool. De KUL gaat een inspanningsverbintenis aan om voor deze periode 11 programmaleiders en 10 promovendi ter beschikking te stellen.

Het aantal ter beschikking van de school staande onderzoekers en promovendiplaatsen is de facto substantieel hoger.

Het voorziene onderzoekspotentieel volstaat voor het verwezenlijken van de in de Gemeenschappelijke regeling voorziene doelstellingen.

- e. Zijn de leiding en de organisatie van de onderzoekschool adequaat ingericht?**

De leiding en de organisatie van de onderzoeksschool is adequaat ingericht. De UM is penvoerder. Er is een paritair samengesteld Bestuur, een Programmaraad en een Promovendiraad. De Wetenschappelijk Directeur die de dagelijkse leiding heeft wordt bijgestaan door een zeer efficiënte administratieve beheerder van de school en een tweede bekwame en gemotiveerde voltijdse administratieve medewerker.

De universiteit Maastricht neemt de kosten van het salaris en de werking van de staf van de onderzoeksschool ten laste, en stelt jaarlijks een budget voor "breedtewerking" van ongeveer € 50.000 ter beschikking dat toelaat onderzoekers te ondersteunen bij deelname aan congressen en dergelijke.

4. SAMENWERKING MET ANDERE ONDERZOEKSINSTELLINGEN

Universitaire onderzoeksgroepen met een vergelijkbare of aanvullende wetenschappelijke missie van dezelfde universiteit of van verschillende universiteiten kunnen in een onderzoekschool tot samenwerking komen. De onderzoekschool kan voorts meerjarige samenwerkingsovereenkomsten afsluiten met onderzoeksinstellingen ressorterend onder NWO, TNO, Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) en KNA W, met de grote technologische instituten (GTI's), alsmede met andere onderzoeksinstellingen.

De bestuurlijke en financiële verantwoordelijkheid voor de onderzoekschool berust bij een universiteit of bij meer universiteiten, waarbij in het laatste geval één van de deelnemende universiteiten de primaire verantwoordelijkheid draagt voor de onderzoekschool. Bij de vaststelling in hoeverre aan dit criterium is voldaan, dient de Commissie de volgende vragen in haar oordeelsvorming te betrekken:

a. Zijn de mogelijkheden van intra- en interuniversitaire samenwerking voldoende beproefd?

De onderzoekschool is gebaseerd op een gestructureerde interuniversitaire samenwerking tussen drie Nederlandse (UM, UU, UvA) en één Belgische partner (KUL). Er zijn drie geassocieerde universiteiten (Edinburgh, Luik, Stellenbosch).

Binnen de verschillende partnerinstellingen werken onderdelen samen bij de verwezenlijking van het onderzoeksprogramma.

Het jaarlijkse Ius commune congres draagt er in belangrijke mate toe bij deze samenwerking te versterken en zichtbaar te maken voor alle leden van de school, promovendi inbegrepen.

b. Is bij deelname van meer universiteiten het 'penvoerderschap' met de daaraan verbonden verplichtingen adequaat geregeld?

Het penvoerderschap van de school berust bij de UM. De bevoegdheden en verplichtingen van de Penvoerder zijn geregeld in art. 6 van de Gemeenschappelijke regeling.

c. Is voldoende recht gedaan aan de wenselijke samenwerking met para-universitaire instituten en andere niet-universitaire instellingen?

Aangezien het juridisch onderzoek op het gebied van het Ius commune in de regel enkel aan universiteiten plaats vindt, is samenwerking met para-universitaire instituten en niet-universitaire instellingen niet relevant.

5. OPTIMALE OMVANG ONDERZOEKSCHOOL

De optimale omvang van de onderzoekschool wordt bepaald door inhoudelijk/programmatische, personele en organisatorische overwegingen, financieringsmogelijkheden, het potentiële aanbod van AI-O's en OIO's, alsmede de arbeidsmarktvaart naar gepromoveerden. Als richtsnoer voor de minimumomvang van een onderzoekschool geldt een onderzoek- en onderwijs capaciteit voor ten minste 40 op te leiden personen, hetgeen een gemiddelde jaarlijkse instroom van tien personen betekent. In uitzonderingsgevallen kan een kleinere omvang, mits goed gemotiveerd, toegestaan worden. Bij de vaststelling in hoeverre aan dit criterium is voldaan, dient de Commissie de volgende vragen in haar oordeelsvorming te betrekken:

a. Zijn er garanties dat het vereiste aantal op te leiden personen zal worden gefinancierd?

Er zijn voldoende garanties om het aantal op te leiden promovendi te financieren. Elk van de partnerfaculteiten doet hiervoor de nodige toezegging voor een periode van vier jaar.

De partners dragen de salarissen en de werkingskosten van hun onderzoekers die ook deel uitmaken van de onderzoekschool.

b. Is aangetoond dat voldoende capaciteit voor het onderwijs aan en de begeleiding van de op te leiden personen aanwezig is?

Er is voldoende capaciteit om onderwijs aan en de begeleiding van de promovendi te verzekeren.

Een aantal basiscursussen worden door elk van de partnerinstellingen zelf georganiseerd voor de aan hun instelling verbonden promovendi die ook deel uitmaken van de school. Het gemeenschappelijke deel van de opleiding wordt bijna geheel georganiseerd aan de UM.

De capaciteit voor onderwijs is voldoende. Waar nodig worden overigens externe lesgevers aangevraagd.

Elk van de instellingen zorgt zelf voor de begeleiding van de eigen promovendi die aan de onderzoeksschool zijn verbonden.

c. Is voldoende aandacht besteed aan de arbeidsmarktperspectieven voor de toekomstige gepromoveerden van de onderzoeksschool?

De onderzoeksschool heeft tot doel om promovendi voor te bereiden op verdere wetenschappelijk werk. Academia is de belangrijkste arbeidsmarkt.

Een groot aantal promovendi blijkt na hun promotie inderdaad in dienst te treden van een van de partneruniversiteiten.

6. SELECTIE VAN PROMOVEDI

De onderzoeksschool heeft een voortschrijdend meerjaren-werkprogramma, dat tot stand komt door een zorgvuldige selectie, prioritering en goedkeuring van onderzoekprojecten, waarbij de onderzoeksschool een vaste procedure kent voor de selectie van promovendi. Bij de vaststelling, in hoeverre aan dit criterium is voldaan, dient de Commissie de volgende vragen in haar oordeelsvorming te betrekken:

a. Is er een passende procedure voor selectie, prioritering en goedkeuring van onderzoekprojecten voor promovendi?

Zoals beschreven in het document Selectiecriteria van de Onderzoeksschool Ius Commune is de selectie van promotieprojecten en de werving van promovendi in eerste instantie een verantwoordelijkheid van de deelnemende faculteiten.

De door de partnerinstellingen geselecteerde projecten en promovendi worden echter niet automatisch in de onderzoeksschool opgenomen. Deze opname hangt af van een bijkomende beoordeling door het Bestuur van de onderzoeksschool. Dit wordt geregeld in een Toelatingsprocedure, die zowel aan de doelstelling als aan de interfacultaire aard van de onderzoeksschool is aangepast.

De selectiecriteria voor promovendi zijn bekend gemaakt.

b. Waarborgen de selectieprocedure en -normen die bij de toelating van promovendi worden toegepast een goede kwaliteit van op te leiden onderzoekers?

De kwaliteit van de op te leiden onderzoekers wordt op de eerste plaats gewaarborgd door de interne procedures van elk van de deelnemende faculteiten. Deze kunnen niet als zodanig geëvalueerd worden door de commissie.

De toelating tot de Onderzoeksschool Ius Commune hangt, zoals gezegd, af van een besluit van het bestuur wat een bijkomende garantie biedt voor de goede kwaliteit van op te leiden onderzoekers.

7. KWALITEIT OPLEIDING

De onderzoeksschool biedt zowel collectief onderwijs als individuele opleidings- en begeleidingsprogramma's binnen de randvoorwaarde van een vierjarige opleiding. Bij de vaststelling in hoeverre aan dit criterium is voldaan, dient de Commissie de volgende vragen in haar oordeelsvorming te betrekken:

a. Is de selectie van senior onderzoekers die met de opleiding en de leiding van het onderzoek zijn belast zo geregeld dat een hoge kwaliteit van de opleiding en de begeleiding is gewaarborgd?

De selectiecriteria en de toelatingsprocedure voor onderzoeksprogramma's, onderzoekers en senior onderzoekers en de kwaliteitscontrole voor de andere onderzoekers waarborgen in beginsel de hoge kwaliteit van de opleiding en van de begeleiding.

Het resultaat hangt echter ook af van de kwaliteit van de programma's en de programmaleiders. Zoals ook het geval was bij de midterm review worden deze door de commissie positief gewaardeerd.

- b. **Heeft de onderzoekschool een voldoende budget voor het aantrekken van gastonderzoekers en gastdocenten en zijn in de laatste vier jaren zulke personen in de betrokken onderzoeksgroepen werkzaam geweest?**

Het aantrekken van gastonderzoekers en gastdocenten hangt af van de deelnemende faculteiten en niet van de onderzoekschool.

De onderzoekschool beschikt jaarlijks over een budget voor "breedtewerking" van ongeveer € 50.000 om leden van de verschillende onderzoeksgroepen te ondersteunen bij hun werking. Deze ondersteuning zou in incidentele gevallen ook kunnen worden gegeven ten behoeve van een gastonderzoeker.

- c. **Is de interne kwaliteitszorg van opleiding en begeleiding adequaat opgezet?**

Het systeem voor kwaliteitszorg voor opleiding en begeleiding zoals beschreven in het document "Opleidings- en begeleidingsprogramma" is adequaat (zie onder 1.)

De voorgelegd documenten en de gesprekken met verantwoordelijke opleiders en vertegenwoordigers van de promovendi bevestigen deze conclusie.

8. MOGELIJKHEDEN TOT AANSTELLING POST-DOC'S

De onderzoekschool heeft voldoende mogelijkheden voor de aanstelling van binnen- en buitenlandse onderzoekers in de post doctorale fase. Bij de vaststelling in hoeverre aan dit criterium is voldaan, dient de Commissie de volgende vraag in haar oordeelsvorming te betrekken: is er een passend beleid met bijbehorende financiële middelen met betrekking tot de aanstelling van binnen- en buitenlandse post-doc's bij de onderzoekschool en is er daarbij sprake van een goede verhouding tussen de onderzoek- en onderwijstaken van die post-doc's.

Het aantrekken van onderzoekers en gastdocenten is een bevoegdheid van de deelnemende faculteiten en niet van de Onderzoekschool.

De onderzoekschool beschikt jaarlijks over een budget van ongeveer € 50.000 voor "breedtewerking" om de verschillende onderzoeksgroepen te ondersteunen bij hun werking. Deze ondersteuning zou in incidentele gevallen ook kunnen worden gegeven ten behoeve van een gastonderzoeker.

9. INTERACTIE EN AFSTEMMING ONDERZOEKSCHOOL MET HET EERSTE-FASE-ONDERWIJS

Het aan de onderzoekschool verbonden wetenschappelijk personeel vervult ook taken in het universitaire eerste fase onderwijs. Bij de vaststelling in hoeverre aan dit criterium is voldaan, dient de Commissie de volgende vraag in haar oordeelsvorming te betrekken: is er sprake van aantoonbare interactie en afstemming van de onderzoekschool met het eerste fase onderwijs.

Er is een aantoonbare interactie en afstemming van de onderzoekschool met het eerste faseonderwijs. Promovendi worden in beperkte mate betrokken bij het onderwijs. De omvang van hun betrokkenheid verschilt naargelang zij voor vier dan wel voor zes jaar zijn aangesteld.

Het onderwijs waarbij de promovendi betrokken zijn stemt meestal overeen met het vakgebied waarin zij onderzoek doen.

10. JAARLIJKSE VERANTWOORDING OVER GEVOERD BELEID EN BEREIKTE RESULTATEN

De onderzoekschool legt jaarlijks verantwoording af over het gevoerde beleid en de bereikte resultaten. De onderzoekschool draagt daarbij zorg voor een adequate informatieverzorging ten dienste van de evaluatie van haar functioneren na zes jaren.

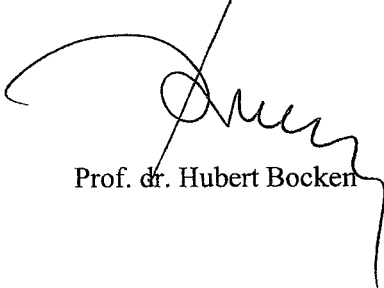
De (coördinerende) programmaleiders brengen jaarlijks aan het bestuur verslag uit over de voortgang van de programma's.

De publicaties van alle onderzoekers worden jaarlijks door de directeur en een comité van programmaleiders geëvalueerd. Er wordt nagegaan of de onderzoekers aan de publicatie-eisen van de school vol-

doen. De directeur legt vervolgens verantwoording af aan het bestuur. De verslagen en publicatielijsten worden gebundeld en gepubliceerd in het kader van peer reviews en vervolgerkenningen. Deze rapportages worden verzonden aan de leden van de school, de Colleges van Bestuur van de deelnemende universiteiten en de besturen van de deelnemende faculteiten.

Volgens de Gemeenschappelijke regeling stelt ook het Bestuur jaarlijks een verslag op over de activiteiten in het afgelopen jaar, met inbegrip van de financiële consequenties.

Gezien en voor akkoord:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Hubert Bocken', written over a horizontal line. The signature is fluid and cursive, with a large initial 'H'.

Prof. dr. Hubert Bocken

Gent, 9 juli 2008